

Малолетници лишени од слобода

*Извадок од 9-от Општ извештај на КСТ,
објавен во 1999*

Прелиминарни забелешки

20. Во некои од своите претходни извештаи КСТ ги постави критериумите кои ја управуваат неговата работа на различни затворски места вклучително и полициски станици, затвори, места каде се притворени имигранти и психијатриски установи.

До обем до кој истите се соодветни, Комитетот ги применува споменатите критериуми во поглед на малолетници (т.е. лица помлади од 18 години) лишени од слобода. Меѓутоа, без оглед на причината за која може да се лишени од слобода, малолетниците својствено се поранливи од возрасните. Како резултат на тоа, посебно внимание е потребно за да се осигури дека нивната физичка и ментална добросостојба се адекватно заштитени. Со цел да ја нагласи важноста што ја придава на спречувањето на малтретирање на малолетници лишени од слобода, КСТ избра ова поглавје од својот 9. Општ извештај да го посвети на опишување на некои од специфичните прашања што ги следи на ова поле.

Во следните ставови, Комитетот идентификува повеќе обезбедувања од малтретирање кои смета дека треба да се понудат на сите малолетници лишени од слобода, пред да се фокусира на условите што треба да владејат во казнено-поправните установи посебно создадени за малолетници. Комитетот се надева дека на тој начин ќе даде јасна индикација за националните власти околу своите ставови во однос на начинот на кој треба да се постапува со тие лица. Како и претходните години, **КСТ ги поздравува коментарите на овој суштински дел од својот Општ извештај.**

21. Комитетот би сакал во почетокот да нагласи дека сите стандарди што може да ги развива на ова поле треба да се сфатат како комплементарни на оние утврдени во сите други меѓународни инструменти, вклучително и Конвенцијата за правата на детето на Обединетите нации од 1989 година, Стандардните минимални правила за правосудството за малолетници на Обединетите нации од 1985 година (*Пекинички правила*), Правилата за заштита на малолетници лишени од слобода на Обединетите нации од 1990 година и Насоките за спречување на малолетничка деликвенција на Обединетите нации од 1990 година (*Насоки од Ријад*).

Комитетот исто така би сакал да ја изрази својата согласност во однос на основните принципи содржани во споменатите инструменти, односно дека малолетниците треба да бидат лишени од слобода само како последно средство и за најкусо можно време (cf. Член 37б. од Конвенцијата за правата на детето и Правилата 13 и 19 од *Пекиничките правила*).

Обезбедувања од малтретирање на малолетници

22. Според својот мандат, прв приоритет на КСТ за време на посетите на места каде се лишени од слобода малолетници е да утврди дали се намерно подложени на малтретирање. Сознанијата на Комитетот до денес сугерираат дека во најголемиот дел од установите што ги посетува тоа се случува релативно ретко.

23. Меѓутоа, како и со возрастите, се чини дека има поголем ризик малолетниците да бидат намерно малтретирани во полициски установи отколку на други места на притвор. Секако, во повеќе од една прилика делегациите на КСТ имаат собрано уверливи докази дека малолетниците спаѓаат меѓу лицата врз кои се спроведува мачење или друг вид малтретирање од страна на полициски службеници.

Во тој контекст КСТ нагласува дека ризикот од мачење и малтретирање е најголем во периодот веднаш по лишувањето од слобода. Следи дека е од суштинска важност сите лица лишени од слобода (вклучително и малолетници) од моментот кога се принудени да останат во полиција да имаат право да известат роднина или некоја трета страна за фактот за нивното притворање, право на пристап до адвокат и до лекар.

Покрај овие обезбедувања, некои правосудни системи признаваат дека својствената ранливост на малолетниците бара да бидат преземени дополнителни заштитни мерки. Тука спаѓаат формално обврзување на полициските службеници самите да осигурат дека соодветното лице е известно за фактот дека некој малолетник е во притвор (без оглед на тоа дали малолетникот бара тоа да се направи). Исто така, може полициските службеници да немаат право да сослушуваат некој малолетник ако не е присутно соодветно лице и/или адвокат. КСТ го поздравува овој пристап.

24. Во повеќе други установи што ги посетија, на делегациите на КСТ им е кажано дека не е невообичаено персоналот повремено да употреби "педагошка штаканица" врз малолетниците кои се немирни. Комитетот смета дека во интерес на спречувањето на малтретирање, сите форми на физичко казнување мора да бидат формално забранети и да се одбегнуваат во практиката. Со притворените кои се немирни треба да се постапува само во согласност со пропишаните дисциплински постапки.

25. Искуството на Комитетот исто така сугерира дека кога се појавува малтретирање на малолетници тоа најчесто е резултат на неуспех во адекватната заштита на односите лица од злоупотреба, а не заради намера да се наметне страдање. Важен елемент во секоја стратегија за спречување на таква злоупотреба е почитување на принципот дека притворените малолетници по правило треба да бидат сместени одвоено од возрастите.

Примерите за непочитување на овој принцип што ги забележа КСТ вклучуваат: возрастни машки затвореници сместени во ќелии со машки малолетници, често со намера да одржуваат ред во тие ќелии, женски малолетници сместени заедно со возрастни женски затворенички, малолетни психијатриски пациенти сместени заедно со хронично болни возрастни пациенти.

Комитетот прифаќа дека може да има исклучителни ситуации (на пр. деца и родители да се чуваат како притворени имигранти) во кои едноставно во најдобар интерес за малолетниците е да не бидат одвоени од одредени возрасни лица. Меѓутоа, сместувањето на малолетници заедно со возрастни што не им се роднини неизбежно ја носи можноста од доминирање и искористување.

26. Персоналот составен од двата пола е друго обезбедување од малтретирање во затвори, особено кога станува збор за малолетници. Присуството и на машки и на женски персонал може да има корисен ефект како за затворскиот дух така и за поттикнување на одреден степен на нормално живеење во затворот.

Мешовитиот персонал исто така овозможува соодветно распоредување на персоналот при вршењето на задачи што се сензитивни во однос на половите, како претреси. Во тој поглед КСТ би сакал да нагласи дека без оглед на возраста, лицата лишени од слобода треба да бидат претресувани само од персонал од ист пол и дека секој претрес за кој е потребно затвореникот да се соблече треба да се спроведува без присуство на персонал од спротивниот пол. Овие принципи се применуваат *a fortiori* во однос на малолетници.

27. На крајот, во повеќе посетени установи делегациите на КСТ забележуваат дека чуварите кои се во директен контакт со малолетниците отворено носат палки. Таквата практика не е поволна за поттикнување на позитивни односи меѓу персоналот и затворениците. Пожелно е чуварите воопшто да не носат палки. Меѓутоа, ако тоа се смета за неопходно, КСТ препорачува палките да не бидат воочливи.

Казнено-поправни домови за малолетници

1. вовед

28. Според КСТ, сите малолетници лишени од слобода заради тоа што се обвинети или осудени за кривични дела треба да се чуваат во казнено-поправни домови што се посебно направени за лица на таа возраст, што нудат режими направени според нивните потреби и екипирани со лица обучени за работа со млади лица.

Освен тоа, грижата за малолетници во затвор бара посебни напори за да се намалат ризиците од долготрајна социјална неприлагоденост. Тоа бара еден мултидисциплинарен пристап што ги содржи вештините од различни професионалци (вклучително наставници, тренери и психолози) со цел да се одговори на посебните потреби на малолетниците во рамките на една безбедна едукативна и социо-терапевтска средина.

2. материјални услови во затворот

29. Добро осмислениот казнено-поправен дом за малолетници ќе обезбеди услови за чување на млади лица лишени од слобода прилагодени на нивната личост. Покрај тоа што треба да имаат адекватна големина, добро осветлување и вентилација, просториите за спиење и дневен престој на малолетниците треба да имаат соодветен мебел, добро уредување и да нудат пригодна визуелна стимулација. Освен ако нема принудни безбедносни причини против тоа, на малолетниците треба да им се дозволи да чуваат едно разумно количество на лични предмети.

30. КСТ би сакал да додаде дека во одредени установи има забележано тенденција за пропусти во потребите за лична хигиена на женските затвореници, вклучително и малолетни девојки. За оваа затворска популација од посебна важност е непосредниот пристап до санитарни простории како и обезбедувањето со хигиенски производи, како влошки. Пропустите во обезбедувањето на таквите основни потреби може само по себе да претставува понижувачко постапување.

3. режимски активности

31. Иако недостигот од наменска активност е штетна за секој затвореник, тоа е посебно штетно за малолетници кои имаат посебна потреба за физичка активност и интелектуална стимулација. На малолетниците лишени од слобода треба да им се понуди целосна програма на едукација, спорт, професионална обука, рекреација и други наменски активности. Физичката едукација треба да претставува важен дел од таа програма.

Посебно е важно девојките и младите жени лишени од слобода да имаат пристап до такви активности што се на еднакво рамниште со оние на машкиот дел. Премногу често КСТ наидува на женски малолетници да им се нудат активности што се како стереотип "соодветни" за нив (како шиене или рачна работа), а на машките малолетници им се нуди обука од многу попрофесионална природа. Во тој поглед КСТ би сакал да искаже согласност со принципот утврден во Правилото 26.4 од *Пекиничките правила*, дека мора да се вложат сите напори да се осигури дека женските малолетници лишени од слобода "не добиваат помалку грижа, заштита, помош, нега и обука од младите машки престапници. Треба да се осигури еднакво постапување со нив."

32. Режимите во повеќе казнено-поправни домови за малолетници што ги посети Комитетот имаат генерализирани шеми за стимулации кои им овозможуваат на малолетниците да се здобијат со дополнителни привилегии како замена за покажано солидно поведение.

КСТ не треба да изразува мислење за социо-едукативната вредност на такви шеми. Меѓутоа, обрнува особено внимание на содржината на режимот на основното ниво што се нуди на малолетниците според тие шеми, и на тоа дали начинот на кој тие може да напредуваат (или назадуваат) во рамките на одредена шема вклучува адекватни обезбедувања од своеволно донесување одлуки од страна на персоналот.

4. кадровски прашања

33. Чувањето и грижата за малолетници лишени од слобода е особено тешка задача. Персоналот што треба да ја исполни таа задача треба да биде внимателно избран според личната зрелост и способност да се справи со предизвиците што ги носи работата, но и обезбедувањето на добросостојба на оваа возрасна група. Поконкретно, тие треба да бидат посветени на работа со млади луѓе и да можат да раководаат и да ги мотивираат малолетниците што се под нивна одговорност. Сиот тој персонал, вклучително и оној со чисто чуварски задолженија, треба да се здобие со професионална обука при поставувањето и понатаму во текот на работењето, како и да користи соодветна надворешна поддршка и контрола при вршењето на своите задачи.

Освен тоа, управата на такви центри треба да биде доверена на лица со напредни вештини за раководење, кои се способни ефикасно да одговорат на комплексните и конкурентни барања што им се поставуваат и од малолетниците и од персоналот.

5. контакт со надворешниот свет

34. КСТ придава голема важност на одржувањето на добри контакти со надворешниот свет за сите лица лишени од слобода. Водечки принцип треба да биде промовирање на контакт со надворешниот свет, а ограничувањата на таквите контакти треба да се засноваат исклучиво на безбедносен аспект од сериозна природа или причини поврзани со достапните ресурси.

Активното промовирање на такви контакти може да биде посебно корисно за малолетници лишени од слобода од кои повеќето имаат проблеми со однесувањето поврзани со емотивното лишување или недостигот од социјални вештини.

КСТ исто така би сакал да нагласи дека контактите на малолетниците со надворешниот свет никогаш не треба да се ограничуваат или одбиваат како дисциплинска мерка.

6. дисциплина

35. Местата каде малолетниците може да бидат лишени од слобода скоро без исклучок предвидуваат дисциплински казни што ќе се применуваат врз нив кога се немирни.

Во врска со тоа, КСТ е посебно загрижен за поставувањето на малолетниците во услови што наликуваат на самица - мерка што може да го загрози нивниот физички и/или ментален интегритет. Комитетот смета дека прибегнувањето кон таква мерка мора да се смета за крајно исклучително. Ако малолетниците се чуваат одвоено од останатите, тоа треба да биде за најкратко можно време, а во секој случај, треба да им се гарантира соодветен човечки контакт, да им се дозволи пристап до материјал за читање и да им се понуди барем еден час секојдневна рекреација на отворено.

Сите дисциплински постапки што се применуваат на малолетници треба да бидат проследени од формални обезбедувања и да бидат соодветно регистрирани. Посебно малолетниците треба да имаат право да бидат сослушани за предметот на прекршокот за кој се тврди дека го извршиле и да се жалат пред некој повисок орган за казната што им е наметната. Сите поединости од сите такви казни треба да бидат заведени во регистар што го има секоја таква установа каде малолетниците се лишени од слобода.

7. постапка на жалби и контрола

36. Ефикасните постапки на жалби и контрола се основни обезбедувања од малтретирање во установи за малолетни деликвенти.

Патот до поднесување жалби треба да биде отворен за малолетниците, како во рамките така и надвор од административниот систем на установата, и треба да имаат право на доверлив пристап до соодветен орган.

КСТ исто така придава особена важност на редовните посети на сите установи за малолетни деликвенти од страна на независно тело (на пример, комитет за посети или судија) со овластување да прима жалби од малолетниците, а ако е потребно и да презема акци и да врши контрола на сместувањето и другите објекти.

8. здравствени прашања

37. При испитувањето на прашањето за здравствена заштита во затворите во својот 3. Општ извештај (cf. СРТ/Inf (93) 12, став 30 до 77), КСТ идентификуваше повеќе општи критериуми што ја раководеа неговата работа (пристап до лекар, еквивалентност на негата, согласност од пациентот и доверливост, превентивна здравствена заштита, професионална независност и професионална компетентност). Тие критериуми подеднакво се применуваат во казнено-поправните домови за малолетници.

38. Се разбира, КСТ обрнува посебно внимание на посебните здравствени потреби на малолетниците лишени од слобода.

Посебно е важно здравствените услуги што се нудат на малолетниците да претставуваат интегрален дел од една мултидисциплинарна (медицинско-психо-социјална) програма за заштита. Тоа меѓу другото подразбира дека треба да постои тесна координација меѓу работата на тимот за здравствена заштита во установата (лекари, сестри, психолози итн.) и на други професионалци (вклучително социјални работници и наставници) кои имаат редовни контакти со затворениците. Целта треба да биде да се осигури дека здравствената заштита што се дава на малолетниците лишени од слобода претставува дел од една непрекинатата мрежа од поддршка и терапија.

Пожелно е исто така содржината на програмата за заштита на казнено-поправниот центар да биде утврдена во писмена форма и да биде достапна на сите членови на персоналот кои може да бидат повикани да учествуваат во истата.

39. Сите малолетници лишени од слобода треба да бидат соодветно интервјуирани и физички прегледани од лекар веднаш штом тоа ќе биде можно по нивното примање во казнено-поправниот дом, односно разговорот/прегледот треба да се изврши на денот на приемот, освен во исклучителни околности. Меѓутоа, првиот контакт на новодојдениот малолетник со здравствената служба може да биде квалификувана медицинска сестра која ќе го извести лекарот.

Ако е соодветно извршен, таквиот лекарски преглед при приемот на здравствената служба во установата треба да и овозможи да идентификува млади луѓе со потенцијални здравствени проблеми (на пр. зависност од дрога, склоност кон самоубиство). Идентификувањето на такви проблеми во доволно рана фаза ќе овозможи преземање на ефикасна превентивна акција во рамките на програмата за медицинска-психо-социјална заштита на установата.

40. Освен тоа, очигледно е дека сите малолетници лишени од слобода треба во секое време да имаат доверлив пристап до лекар, без оглед на режимот (вклучително и дисциплинска казна) под кој може да се подложени. Исто така, треба да се гарантира и соодветен пристап до разновидна специјалистичка здравствена заштита, вклучително стоматолошка.

41. Задачата на здравствените служби во секој казнено-поправен дом не треба да биде ограничена на лекување на болни пациенти, туку треба да има одговорност за социјална и превентивна медицина. Во врска со тоа КСТ би сакал да нагласи два важни аспекти во однос на малолетниците лишени од слобода, односно нивната исхрана и обезбедувањето здравствена едукација.

Медицинскиот персонал треба да има активна улога во следењето на квалитетот на храната што се дава на затворениците. Тоа е особено важно за малолетници кои можеби не го постигнале потполниот потенцијал на растење. Во такви случаи последиците од неадекватна исхрана може побрзо да станат видливи, како и да бидат посериозни, од оние што постигнале целосна физичка зрелост.

Исто така потврдено е дека малолетниците лишени од слобода имаат тенденција на ризично однесување, особено во однос на наркотици (вклучително и алкохол) и секс. Според тоа, обезбедувањето на здравствена едукација што се однесува на млади лица е важен елемент од една превентивна програма за здравствена заштита. Таквата програма треба посебно да содржи информации за ризиците од злоупотреба на дрога и за заразни болести.